

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Riigiteaduste instituut

Hannes Rõõs

Hong Kongi mudeli muutumine ajas ning selle võrdlus mandri-Hiina ja Singapuri
süsteemidega

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Alar Kilp, PhD

Tartu 2013

Sisukord

Sisukord	2
1 Hong Kongi poliitiline ajalugu.....	6
1.1 Kalurikülast metropoliks.....	6
1.1.1 Oopiumisõjad ja moderniseerimine	6
1.1.2 Teine maailmasõda ning Jaapani okupatsioon.....	8
1.1.3 Uus geopoliitiline olukord, suhted Hiina Rahvavabariigiga	9
1.2 Hong Kongi üleandmine Hiina Rahvavabariigile	10
1.2.1 Läbirääkimised ja ühisdeklaratsioon.....	10
1.2.2 <i>Basic Law</i> koostamine ja valimisreform	13
1.2.3 Üleandmine ja selle meediakajastus.....	13
1.3 Hong Kong Hiina Rahvavabariigi koosseisus; erikorra kadumise perspektiiv.....	15
1.3.1 Majandusintegratsioon mandri-Hiinaga pärast ühinemist	15
1.3.2 Immigratsioon mandri-Hiinast Hong Kongi pärast ühinemist.....	16
1.3.3 Muutused haridussfääris	17
1.3.5 Muutused lääne suhtumises Hong Kongi.....	19
1.3.6 Hong Kongi tulevik – mis juhtub pärast aastat 2047?	20
2 Hong Kong võrdluses Singapuri ja mandri-Hiinaga.....	22
2.1 Konfutsianistlikud väärtused ja kultuur	22
2.1.1 Konfutsianistlike riikide koht maailma väärtuskaardil	22
2.1.2 Tänapäeva konfutsianistlik kultuur	24
2.1.3 „Aasia väärtused“	25
2.2 Majandusmodelite sarnasused ja erinevused	26
2.2.1 Hong Kong ja „positiivne mittesekkumine“	26
2.2.2 Singapuri hübriidsüsteem.....	27
2.2.3 Hiina karakteristikutega sotsialismist Hiina unistuseni	28
2.2.4 Hong Kong võrdluses Singapuri ja mandri-Hiinaga.....	29

2.2.5 Mida oleks ülejäänud maailmal Ida-Aasialt õppida?	30
Kokkuvõte	31
Bibliograafia.....	32
Summary	37

Sissejuhatus

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk oleks esmalt kirjeldada Hong Kongi mudelit – tema poliitilist ülesehitust, majanduspoliitikat, valitsevaid väärtushinnanguid ja hoiakuid ning uurida kuidas see aja jooksul muutunud on, kusjuures tähtsaks verstapostiks oleks tema üleminek Briti kontrolli alt Hiina Rahvavabariigi erihalduspiirkonnaks. Uurides, kas pärast viimatinimetatud sündmust toimus Hong Kongi elukorralduses tähelepanuväärseid muutusi, jõudsin järeldusele, et kuigi teatud küsimustes kaotati mõnevõrra suveräänsust, jäi inglise võimu all üles seatud mudel kokkuvõtlikult siiski püsima. Tema mudelit võrdlen seejärel Singapuri kui sarnase tihedalt asustatud väikeriigi omaga ning oma emamaast ülisuure enamuse moodustava mandri-Hiina süsteemiga.

Kõik kolm poliitilist üksust asuvad Ronald Ingleharti maailma väärtuste kaardil konfutsianistlike riikide hulgas, mis on nende demograafilist pilti ja geograafilist asukohta arvestades loomulik. Kuna ka Eesti kui postkommunistlik riik asub samal kaardil viimatimainitud riikidele küllaltki lähedal, siis võiks meile huvi pakkuda, mis on selle põhjuseks. Samuti on olnud Hong Kongi ja Singapuri hiljutine majanduslik edu märkimisväärt, ka on mandri-Hiina majanduskasv olnud viimasel kolmel kümnendil olnud maailma suurriikide omadest kõrgeim, selle põhjustest pildi saamine võimaldaks teha soovitusi ka teistele riikidele.

Töö on jaotatud kahte ossa. Esimene neist keskendub Hong Kongi poliitilisele ajaloole: kuidas selline poliitiline üksus tekkis; milline on olnud tema ajalugu alates Briti Impeeriumi kolooniaks muutumiseks kuni tänapäevani. Eriline rõhk on pandud Hiinaga taasühinemisele ning viimase mõjule tema mudeli eripärale. Esmalt selgitan mida kardeti, et pärast seda sündmust juhtub, seejärel kirjeldan, mis juhtus tegelikult ja lõpetuseks annan ülevaate sellest, mida arvatakse, et juhtub edasipidi, eriti aastal 2047, kui Hong Kong kõigi eelduste kohaselt lakkab olemast Hiina Rahvavabariigi erihalduspiirkond. Selgub, et hirmud osutusid suhteliselt asjatuteks ning ka tuleviku pärast väga muretsema ei pea. Selles osas pööratakse tähelepanu ka Teisele maailmasõjale ja sellega kaasnenud Jaapani okupatsioonile ning suhetele Hiina Rahvavabariigiga pärast sõda ja enne ühinemist, kusjuures selgub, et üheks peamiseks probleemiks sel perioodil oli suur migratsioon Hong Kongi suunal, mille vastu rakendatud meetmed ma töös ka kirjeldan.

Töö teises osas võrdlen annan ülevaates Hong Kongis levinud konfutsianistlikust kultuurist ja võrdlen tema majanduspoliitikat väärtuste poolest lähedaste Singapuri ja mandri-Hiinaga. Uurin konfutsianistlike väärtuste ja Ida-Aasia riikide majanduspoliitika omavahelist seost, toon välja tähtsamad majanduslikud näitajad. Selgub, et need kolm poliitilist üksust on viimasel ajal olnud majanduslikult vägagi edukad, aga varanduslik kihistumine on neis kõigis kõrge, samuti esineb probleeme demokraatiaga, eriti kui võtta arvestamise aluseks selle läänelik liberaalne definitsioon. Töö viimase probleemina üritan leida, mida oleks muul maailmal Hong Kongilt ja ülejäänud Ida-Aasialt õppida ning jõuan järeldusele, et selleks on pragmaatilisus ning töökus.

Töö on oma olemuselt interdistsiplinaarne: siin on kombineeritud teiste seas võrdleva poliitika, rahvusvaheliste suhete, väärtussotsioloogia, makroökoonoomia, meediaanalüüsi ning ajaloo meetodeid. Ka ajaline raamistik on võrdlemisi lai – ehkki suurem rõhk on pandud tänapäevale ning tulevikule, on vaja praeguste tingimuste tekkimiste põhjuste arusaamiseks vaadelda, mis on selles poliitilises üksuses ning tema lähiümbruses juhtunud varem. Vaatluse all olevate teemate rohkuse tõttu olen neist enamikku kirjeldanud võrdlemisi lakooniliselt ja kompaktselt, kuid võtmetähtsusega sündmusi olen lahanud suhteliselt detailselt. Loodan, et seda lugeda saab olema sama huvitav, kui mul oli seda kirjutada.

1 Hong Kongi poliitiline ajalugu

Et mõista tänapäeva Hong Kongi, tuleb analüüsida, milline on olnud tema poliitiline ajalugu; missugused sündmused on enim tema arengut mõjutanud. Alates oopiumisõdadest kuni praeguse ajani tema pinnal toimunu olnud vägagi intrigeeriv; juba pikka aega on ta olnud nii poliitilises kui majanduslikus mõttes maailmas ainulaadne piirkond. Käesolevas töö osas uuritakse Hong Kongi ajalugu alates 19. sajandist kuni tänapäevani ning ühtlasi vaadatakse tulevikku, üritades prognoosida Hiina RV koosseisu jõudmise mõjusid ning erikorra kadumise perspektiivi. Selgub, et tulevik ei pruugi olla sedavõrd tume, kui pessimistid suveräänsuse ülekande ajal arvasid ja valitsevat süsteemi vähemalt niipea ei muudeta.

1.1 Kalurikülast metropoliks

Esmalt vaatlekski, kuidas õnnestus ühest madalalt arenenud eelkõige kalandusega tegelenud saarest ja selle lähiümbrusest saada üks juhtivamaid kaubandus- ja finantslinnasid maailmas. Mõnevõrra paradoksaalsel kombel pani sellele aluse Briti koloniaalpoliitika, mille mõju Hong Kongile järgmisena tutvustamegi.

1.1.1 Oopiumisõjad ja moderniseerimine

Hong Kong, eesti keelde otsetõlgituna „lõhnav sadam“ on praegu küll üks globaalse tähtsusega suurlinnasid, kuid kuni 19. sajandini oli tegemist väga vaese ning madala rahvaarvuga piirkonnaga. Suure muutuse Hong Kongi ning ka kogu Hiina arengusse tõi Esimene oopiumisõda, mida paljud hiinlased peavad oma riigi arengu pöördepunktiks (Zhang X. , 2010, lk 79) Selle Briti Impeeriumi seljavõiduga lõppenud militaarne konflikt kohustas Hiinat end esimest korda ajaloos välismaailmale avama ja moderniseerima. Samuti algas sellega nende ajaloo nn „poolkoloniaalne periood“, kus Hong Kongi saarest sai Briti Impeeriumi koloonia ning ka mitmed teised sadamad avati briti kaupmeestele (Zhang X. , 2010, lk 97). Kuna samaaegselt esines probleeme ka traditsioonilistel kaubateedel, siis lõppes Cantoni (Guangzhou) süsteem kaubanduses, mille kohaselt võisid võõramaalased kohalikega kaubitseda vaid ainult selles linnas, tasudes kõrgeid tollimakse, ning algas uus ajastu, mille puhul tõusis lisaks Hong Kongile esile veel Shanghai (Zhang X. , 2010, lk 102)

Aastal 1842 oli Hong Kong veel väike kaluriküla, mille rahvaarv ei olnud rohkem kui mõni tuhat (Law & Lee, 2006, lk 218-219). Pärast Briti võimu alla sattumist hakkas Hong Kong kiiresti arenema. Teise oopiumisõjaga, mis lõppes aastal 1860, said britid oma valdusesse ka Lõuna-Kowlooni, mis kujutas endas mandri-Hiina osa Hong Kongi saarest põhja pool. Aastal 1898 laienes Hong Kongi asumaa veelgi, sellele lisandus *New Territories*, mis moodustas uuest Hong Kongi koloonia pindalast enam kui neli viiendikku. Küll aga ei saanud Briti Impeerium seda oma mõjusfääri alatiseks, vaid 99 aastase lepinguga (Hampton, 2012, lk 692), mis aegus aastal 1997, kui ühtlasi läks terve Hong Kongi asumaa tagasi Hiina mõjusfääri.

Ühendkuningriik oli üks esimesi maid, kus hakati tegelema linnaplaneerimisega, ning et tagada nii Hong Kongis elavatele Briti kodanike kui ka kohalike mõistlik elustandard, hakati seda tegema ka seal (Xue, Zou, Li, & Hui, 2012, lk 549-550). Väga hoolikalt ehitati üles sadam ja sellega kaasnevad laod, tehased ja elamud. Kuna eelnevalt oli tegemist väga väikese ja vähearenenud paigaga, oli võimalik sisuliselt terve linn ehitada üles kasutades kaasaegsemaid teaduslike printsiipe, kusjuures erilist rõhku pandi sanitaarsusele ja rahvatervisele. Ka arenenud veevõrk, parkide ja haljasalade süstematiseeritus ning rohkus olid omal ajal väga kõrgel tasemel (Xue, Zou, Li, & Hui, 2012, lk 551). Ehkki kohalikud hiinlased ei armastanud mitmeid rangeid hügieeninõudeid, mida britid sisse seadsid, ilmnis nende töötavus 1894 aastal, kui linnas puhkes katkuepidemia ja kõige raskemini sai kannatada piirkond, kus neid oli kõige vähem implementeeritud (Xue, Zou, Li, & Hui, 2012, lk 560).

Ehkki ametliku poliitika eesmärgiks olid puhtus ja kord, langes linna elupindade kvaliteet, kuna rahvaarv kasvas kiiremini kui uute hoonete ehitus jõudis teenindada. Samuti olid suhted Hiinaga keerukad, näiteks suurendas Neljanda mai liikumine kohalike elanike rahvusmeelsust ja rahulolematust koloniaalvõimudega. Sarnaselt Briti kodusele sõjajärgsele munitsipaalalamuprogrammile hakkasid koloniaalvõimud taskukohase hinnaga kinnisvara ehitama ka Hong Kongis. Valitsus ei leidnud, et erasektoris tegutsevad kinnisvaraarendajad suudaksid töölisklassile mõistlike tingimustega elamispindasid luua ja seadis sisse spetsiaalse laenuprogrammi (Xue, Zou, Li, & Hui, 2012, lk 562). Enne selle jõustumist algas aga Teine maailmasõda.

1.1.2 Teine maailmasõda ning Jaapani okupatsioon

Aastal 1938, pärast seda kui Jaapan oli Hiinat rünnanud, oli Briti Impeeriumil kolm rasket küsimust, mida lahendada – kas kaitsta Hong Kongi või mitte; kui kaitsta, siis kuidas võtta olemasolevatest ressurssidest maksimumi; ning viimaseks, millal selgelt sõjaliselt võimekatemale Jaapani vägedele alistuda (Ciocirlan, Chung, & McLarney, 2011, lk 988). Kuigi alguses kaaluti ka võimalust lasta Jaapani väed vabalt sisse, võeti Londonis siiski lõpuks välja otsus Hong Kongi kohapeal olevate ressurssidega kaitsta, küll aga ei viida sinna abiväge. Jaapanlastele oli Hong Kongi vallutamine tähtsam kui inglastele selle kaitsmine, kuna see võimaldaks laevadega paremini Hiinasse pääseda ning ühtlasi lõikaks ära võimalused saada läänelt materiaalist abi. Brittide vastuvõetud lahendus oli vägagi riskantne, aga selle vastuvõtjad olidki oma olemuste poolest keskmisest riskialtimad inimesed (Ciocirlan, Chung, & McLarney, 2011, lk 988-990).

Kuigi juhtivatel ohvitseridel oli jaapanlastega vähe kogemusi ning neli Hong Kongi kaitsvat pataljoni polnud hästi kokku töötanud, suutis koloonia ennast seitseteist päeva kaitsta, seda selgitatakse vägede kõrge moraali ja suure julgusega. Kuid Jaapani vägede selge üleoleku tõttu tuli lõppkokkuvõttes siiski alla anda, ehkki vastu suudeti pidada märksa kauem kui Singapuris, mida kaitsesid palju suuremad väed (Ciocirlan, Chung, & McLarney, 2011, lk 991-994). 25 detsembril 1941 kapituleerus Hong Kong Jaapani vägedele.

Jaapani okupatsiooni perioodi loetakse Hong Kongi ajaloo kõige mustemaks ajajärguks. Hong Kongi meditsiiniliste teenuste direktor Selwyn Selwyn-Clarke kirjeldas, et sõjavangide tingimusi iseloomustas voodikohtade puudus, ülerahvastatus, ebainimlik dieet, ebasanitaarsed elutingimused, ning raske füüsilise töö tegemise kohustus, mis tõi kaasa kõrge suremuse ning tohutud kannatused (Yap, 2012, lk 318-319). Tsiviilisikuid koheldi mõnevõrra kergemalt, neile määrati tööülesandeks reeglina kergemad tööd nagu näiteks aedviljade pesemine või riiete valmistamine, samaaegselt kui sõjavange kasutati ehitusel ja sõjalistes operatsioonides. Sellest lähtuvalt oli tsiviilisikute suremus ka madalam, olles Hong Kongis kõigest 5% (Yap, 2012, lk 321-322). Teatavasti oli Jaapan kui teljeriik Teises maailmasõjas kokkuvõttes üks kaotajatest, mis tähendas muuseas ka seda, et nad ei säilitanud oma ülemvõimu ka Hong Kongi üle.

1.1.3 Uus geopoliitiline olukord, suhted Hiina Rahvavabariigiga

Pärast Jaapani okupatsiooni lõppu taastas Ühendkuningriik kiiresti oma ülemvõimu Hong Kongi üle ning jätkas Briti väärtuste kohalikule elanikkonnale internaliseerimist. Kuigi sõja ajal vähenes Hong Kongi elanikkond mitu korda, hakkas ta sõjajärgselt Hiina kodusõjast põgenevate inimeste näol kiiresti kasvama. Kui aastal 1945 oli Hong Kongi populatsioon umbes 500 000 - 600 000, siis juba aasta pärast ületas see miljoni, olles 1 168 000. Ka pärast kodusõja lõppu ning Hiina Rahvavabariigi väljakuulutamist liikus palju hiinlasi Hong Kongi; aastaks 1953 ületas tema rahvaarv kahe miljoni piiri (Law & Lee, 2006, lk 219).

See põhjustas suuri puudujääke majutuses, toidus, riietuses ja muus esmavajalikus, mistõttu seadis Hong Kong sisse märksa karmima immigratsioonipoliitika (Houf, 2011). Samas ei olnud piir Hiinaga esialgu hästi turvatud ning rahvaarv jätkas kasvamist. Küll aga vähendas sisserännet Briti ja Hiina valitsuste vaheline kokkulepe, mille kohaselt otsustab Hiina, kel ta lubab riigist lahkuda ja Hong Kong on kohustatud need inimesed vastu võtma, ning arvestades Hong Kongi rahva survet olevat see arv võrdlemisi konservatiivne (Law & Lee, 2006, lk 219). Kuigi see meede suutis esialgu ohjeldada ametlikku immigratsiooni, proovisid kultuurirevolutsiooni ajal paljud inimesed Hong Kongi siseneda ebaseaduslikult; neil, kes suutsid endale leida elu- ja töökoha, lubati ka jääda. Samas pärast 1978 aasta avanemist hakkas Hiina väljasõidulubasid jagama märksa liberaalsemalt, mis sundis Hong Kongi järjekordselt oma poliitikat karmistama (Law & Lee, 2006, lk 220). Paljud mandri-hiinlased leidsid organiseeritud kuritegevuse abiga tööd ehitusel, tehastes ja sööklates ning nende elatustase oli märksa madalam kui neil, kes Hong Kongis on elanud sünnist saati (Law & Lee, 2006, lk 221).

Pärast sõda muutus oluliselt ka Briti Impeeriumi koosseis ja poliitika. Kuigi enamus tema kolooniaid saavutas iseseisvuse, jäi Hong Kong kuni 1997. aastani Ühendkuningriigi valdusesse, jäädes pärast dekoloniseerimist suurima rahvaarvuga ning majandusliku tähtsusega asumaaks. Läbi tema käis Ühendkuningriigi kaubandus Hiinaga ning Hong Kongi jäi üheks viimaseks Briti imperiaalse prestiiži eksponaadiks (Hampton, 2012, lk 691).

Inglise väärtusi ja kultuuri üritas Hong Kongis levitada Briti Nõukogu (Hampton, 2012, lk 691). See keskendus eelkõige kohalikule eliidile, kes omakorda mõjutas masse. Kõige esimesena asjana propageeriti inglise keelt, aga seda eelkõige mõttega

suurendada Briti kultuuri ja tsivilisatsiooni mõistmist. Samas ei olnud oma kultuuri propageerimine Ühendkuningriigi prioriteet, suuremat tähelepanu pöördi kaubandussidemetele Hiinaga, millest viimased olid huvitatud eelkõige enda moderniseerimiseks vajaliku välisvaluuta saamiseks (Hampton, 2012, lk 694).

Hong Kongi suhted Hiina Rahvavabariigiga muutusid märksa olulisemaks pärast seda, kui viimane otsustas end maailmale avada ja reformida. Üks esimesi tähtsaid samme selles küsimuses oli Shenzheni erimajandustsooni avamine aastal 1980 (Zhang J. , 2012, lk 2854). See Hong Kongile geograafiliselt väga lähedane linn hakkaski viimase mudelit sisuliselt imiteerima, kusjuures olles selles vägagi edukas (Zhang J. , 2012). Põhilised sellesse linna investeerinud inimesed olidki Hong Kongi päritolu ärimehed, kellele imponeeris erimajandustsooni liberaalne tööturupoliitika. Tööjõupuuduse tõttu avanesid linna uksed ka maapäritolu inimestele, kes olid aastakümneid olnud sisuliselt sunnismaised (Zhang J. , 2012, lk 2858). Et võimaldada investoritel riigilt maad rentida, muudeti ka aprillis 1988. Hiina Rahvavabariigi põhiseadust (Zhang J. , 2012, lk 2859). Majanduslikule integratsioonile mandri-Hiinaga järgnes poliitiline ühinemine, millest sai Hong Kongi ajaloo üks tähtsamaid sündmusi, ning sellest lähtuvalt on temaga seostuvaid aspekte lahatud põhjalikult.

1.2 Hong Kongi üleandmine Hiina Rahvavabariigile

Alates 1997. aastast kuulub Hong Kong Hiina Rahvavabariigi koosseisu, kuid kuni 2047. aastani kehtib erikord, mis tagab enamikes küsimustes sõltumatuse mandri-Hiinast. Üleandmise võrdlemisi pika protsessi ametlik osa algas Hiina-Briti ühisdeklaratsiooniga aasta 1984 aasta detsembris ning lõppes lõpliku üleandmisega 1997. aasta esimesel juulil.

1.2.1 Läbirääkimised ja ühisdeklaratsioon

1984. aastal sõlmitud Hiina-Briti ühisdeklaratsiooni Hong Kongi küsimuses loetakse väga vastuoluliseks dokumendiks rahvusvaheliste suhete ajaloos; mõned loevad sellest tulenevat ideed „üks riik, kaks süsteemi“ väga innovaatiliseks, teised aga leiavad, et britid andsid ära osa oma territooriumist ilma midagi vastu saamata (Wanglai, 2009, lk 475). Leitakse veel, et tegemist on diplomaatia meistriteosega, viie miljoni inimese reetmisega, parima võimaliku lahendusega antud olukorras, ajaloolise õigluse taastamisega, häbiväärse allaandmisega jne (Wanglai, 2009, lk 476). Eelkõige põhjustab

sellist arvamuste lahkemist ühisdeklaratsiooni küsimuses selle loomise protsessi salajasus ning Hong Kongi inimeste läbirääkimistesse mittekaasamine. Just hiinlased nõudsid, et Briti delegatsioon ei oleks Hong Kongi esindajaid, kuna kartsid, et viimased võivad hakata nõudma iseseisvust (Wanglai, 2009, lk 476).

Läbirääkimised toimusid selges võimu asümmeetria tingimuses, kusjuures tugevamaks pooleks oli mõistagi Hiina Rahvavabariik; Briti positsiooni kaheksakümnendatel hindas hilisem peaminister John Major lootusetult nõrgaks (Wanglai, 2009, lk 478). Võim Hong Kongi üle oli saavutatud koloniaalvägivalla abil teel ning geograafiliselt suurem osa asumaast (*New Territories*) oli saadud ajutisena, kusjuures seda kaitsev leping oli aegumas. Seega oleks ilma eelnevaid kokkuleppeid muutmata läinud 92% Hong Kongi territooriumist 1997. aastal automaatselt Hiina Rahvavabariigi koosseisu, mis pani aga sealseid ärimehi kartma oma investeeringute pärast. Levis aramus, et Hiina võib Hong Kongi võtta tagasi päevaga, kui selleks oleks olemas poliitiline tahe (Wanglai, 2009, lk 479).

Esimeses kohtumises Inglise tolleaegse peaministri Margaret Thatcheri ja Hiina juhi Deng Xiaopingi vahel jäi peale viimane. Äsja Falklandi sõjas võitnud raudne leedi üritas õigustada eelnevaid lepinguid ja väitis, et ilma Briti administratsioonita kaotaks investorid Hong Kongi suhtes usalduse ning see tooks kaasa katastroofilised tagajärjed. Deng pidas selliseid remärke solvavaks ning väitis, et Hiina valitsus ei suudaks oma rahvale ära seletada järjekordseid järeleandmisi Hong Kongi küsimuses, ning isegi kui selle üleminekul nende mõjusfääri peaks olema negatiivseid majanduslikke tagajärgi, suudaksid nad nendega hakkama saada. Hiina meedia tuletas kodupublikule meelde eelnevaid Briti agressioone; Hong Kongist sai Hiina rahvusluse proovikivi (Wanglai, 2009, lk 481).

Pärast kuid ebaproduktiivseid läbirääkimisi teavitas Hiina, et kui kiiresti progressi ei toimu, ratifitseerib nende parlament ühepoolse Hong Kongi puudutava lepingu, mille järgi poleks brittidel selles küsimuses üldse sõnaõigust; viimased, märgates olukorra tõsisust, reageerisid läbi teavitamise, et kui kahe riigi valitused suudavad jõuda mõistlikule kokkuleppele, oleks nad nõus terve Hong Kongi territooriumi Hiinale loovutama. Thatcher, otsides raskes olukorras nõu kogenud poliitikutelt, sai seda Singapuri kauaaegselt peaministrilt Lee Kuan Yew'lt, kes soovitas tal saata Hiinasse

kõrge minister, kes oskaks suhelda rahulikult ja sõbralikult. Sellise käitumise üritati teada saada Hiina huvisid Hong Kongi küsimuses (Wanglai, 2009, lk 482-483).

Pärast seda hakkasid asjad liikuma: kuna britid ei soovinud enam Hong Kongi administreerimist pärast 1997. aastat, pakkus Deng välja, et tagada ülemineku sujuvus, valitseksid seniajani Hong Kongi Ühendkuningriik ja Hiina koos. See polnud aga brittidele vastuvõetav ning Pekingit külastanud Ühendkuningriigi välisminister (*Foreign Secretary*) Howe suutis veenda Dengi järeleandmistele. Lõpuks lepiti kokku, et Hong Kongis saab paiknema Hiina-Ühendkuningriigi sideorgan, mis on konsultatiivset laadi, aga ei oma reaalselt võimu (Wanglai, 2009, lk 484-485).

Kuigi Ühendkuningriigi võimu all ei olnud Hong Kong demokraatlik – ei seadusandliku kogu ega täidesaatva võimu hulgas polnud ühtegi valitud inimest –, soovisid britid, et pärast üleandmist hakkaksid seal toimuma üldised valimised. Ehkki Hiina leidis, et parlamenti võiks liikmeid ka keskvõimu poolt määrata, jõudsid viimasel hetkel kahe riigi välisministrid kokkuleppele, et Hong Kongis saavad olema valimised ning et valitsus peab hakkama parlamendile aru andma. Sellest lähtuvalt leidsid aset ka demokraatlikud reformid vahepealsel perioodil (Wanglai, 2009, lk 487).

Kui Hiina soovis ühisdeklaratsiooni teha võimalikult lühikese ja ebamäärase, siis Ühendkuningriik, soovides piirata Pekingi tegutsemisvabadust peale 1997. aastat, üritas selle dokumendi teha võimalikult detailse ja mahuka. Hiina positsiooni iseloomustab Dengi 12 punktine nõudmiste nimekiri, mida võib lühidalt kokku võtta järgmiselt – Hong Kongil saab Hiina erihalduspiirkonnana olema kõrge autonoomia; ta säilitab oma praeguse õigusliku, sotsiaalse ja majandusliku süsteemi ning eluviisi ja tema üle hakkavad valitsema kohalikud inimesed; ta staatus vaba sadama ning oma valuutaga finantskeskusena jääb püsima; ta võib luua Ühendkuningriigiga mõlemale poolele kasulikud majandussuhted ning tal saab olema arvestatav vabadus rahvusvahelises suhtluses; ning kõik eelnimetatud poliitikad jäävad kehtima 50 aastaks pärast üleandmist aastal 1997 (Wanglai, 2009, lk 487).

Kuna Hiina poole läbirääkijatele oli antud Dengi poolt käsk lähikuudel deklaratsioonini jõuda, tegid nad mitmeid järeleandmisi detailide ja põhjalikkuse osas. Lõplik dokument oli üle 8000 sõna pikk ja seega eelkõige brittide huvidele vastav, mistõttu olid nad sellega ka väga rahul; Thatcher luges seda triumfiks, millesugust ei oleks suutnud keegi tolle aja olukorda arvestades ületada. Seega suutsid britid hoolimata oma nõrgemast

võimu-positsioonist saavutada tähelepanuväärse diplomaatilise võidu (Wanglai, 2009, lk 488).

1.2.2 *Basic Law* koostamine ja valimisreform

Pärast ühisdeklaratsioonile allakirjutamist hakati töötama *Basic Law* kallal, millest sai hiljem Hong Kongi nõ „mini-konstitutsioon“. (Chan, 2007, lk 337). Sarnane põhi-seaduse sarnane dokument hakkas hiljem kehtima ka Macaus ning Deng Xiaoping lootis, et ühel päeval jõuab kätte ka Taiwani kord. Hong Kongi *Basic Law* võeti lõplikult vastu Hiina Rahvavabariigi parlamentaarse organi rahvakongressi poolt aastal 1990. Olles Briti-Hiina ühisdeklaratsiooniga kooskõlas, selgitab see „üks riik, kaks süsteemi“ printsiipi, mille kohaselt säilitab Hong Kong oma raha, iseseisva kohtusüsteemi ning kapitalistliku majandusmudeli (*Basic Law*, 2012).

Ühtlasi on sellega tagatud ka demokraatlikud valimised, mida enne üheksakümnendate reforme Hong Kongis ei olnud. Näiteks enne aastat 1985 olid kõik parlamendiliikmed oma kohale määratud, kuid ka selle aasta reformid olid marginaalsed, nimelt anti väike osa kohtadest erinevate elualade esindajatele. Alles aastal 1991 sai Hong Kongi parlament endale esimesed otsevalitud liikmed, kuid ka nemad moodustasid saadikutest vähem kui kolmandiku (18/60). Kuigi esialgu eksperimenteeriti mitmesuguste majoritaarsete valimissüsteemidega, otsustati aastal 1997 proportsionaalsuse kasuks. Tugevaimaks poliitiliseks jõuks üheksakümnendatel osutid demokraatiameelsed liberaalid (Shiu-Hing & Wing-Yat, 2001).

1.2.3 Üleandmine ja selle meediakajastus

Hong Kongi üleandmine Ühendkuningriigilt Hiina Rahvavabariigile leidis aset 30. juunil 1997. Selle sündmuse kõrge ajaloolise tähtsuse tagasid mitmed vastandumised, mis sellega kaasnesid – kolonialism vs natsionalism, kapitalism vs kommunism, ida vs lääs. Hiina Rahvavabariigis, Hong Kongis, Taiwanis ning lääneriikides ja mujal maailmas reageeriti sellele väga erinevalt; kui hiinlased tundsid reeglina eufooriat, siis osades paikades tunti selle arengu osas muret (Pan, Lee, Chan, & So, 1999, lk 99).

Väga pessimistlik selle sündmuse osas oli USA, kes kartis Hong Kongi demokraatia, pressivabaduse ning inimõiguste järgimise pärast. Britid tundsid nõ „imperiaalset nostalgiat“, kusjuures enamus pressist rõhutas, et nende riik tõi Hong Kongi tsivilisatsiooni ja jättis sinna hea pärandi. Jaapani meedia huvitus eelkõige stabiilsusest,

et kaitsta ärilisi investeeringuid, samas demokraatia küsimuses olid nad suhteliselt ükskõiksed. Hiina kommunistlikud organid rõhutasid mõistagi oma rahvuslikku hiilgust, mis jättis aga Hong Kongi võrdlemisi ambivalentseks (Pan, Lee, Chan, & So, 1999, lk 100).

Hiinas suhtuti Hong Kongi üleandmisesse kui tähelepanuväärsesse Kommunistliku partei poliitilisse võitu ning viimase propagandaosakond andis riiklikult kontrollitavatele ajalehtedele ja telekanalitele selle kajastamiseks täpsed juhised. Partei soov oli esile kutsuda patriootlikke emotsioone, kuid samas masside eufooriat igaks juhuks kontrolli all hoida. Selleks korraldati kaheksas võtmetähtsusega linnas üritusi, mis teleekraanil näeksid head välja ja samas omaksid kindlat stsenaariumi; ajaloost on Hiina Rahvavabariigil halbu kogemusi käest ära läinud massikogunemiste osas ning neid uuesti läbi elada ei soovitud (Pan, Lee, Chan, & So, 1999, lk 101-102).

Hiina meedia retoorika oli oma olemuselt mustvalge, näidates inglasi koloniaalvallutajatena ja kommuniste vabastajatena. Tuletati meelde oopiumisõdu ning rõhutati, et Hong Kongi tagasisaamine on märk Hiina uuest tugevusest (Pan, Lee, Chan, & So, 2001, lk 335-336). Väideti, et Hong Kong „tuli koju“ ja et kogu maailm tähistab seda sündmust koos nendega (Pan, Lee, Chan, & So, 2001, lk 337-338). Taolise selgelt natsionalistliku väljenduslaadi ja kommunistliku ideoloogia vahel tähelepanuväärset vastuolu ei nähtud.

Taiwani meedia oli selles küsimuses märksa vaoshoitum. Meedia tunnustas küll Hong Kongi tagasitulekut Hiina *rahvale*, kuid ignoreeris kommunistliku partei rolli selles täielikult. Samuti tuletati meelde, et see oli Kuomintang, kes vabastas Hiina Jaapani okupatsioonist ning tõi tagasi rahvusvaheliselt silmapaistvate riikide hulka. Poliitilised liidrid kritiseerisid „üks riik, kaks süsteemi“ poliitikat, väites, et Taiwani täielikult demokraatlik süsteem oleks ainus jätkusuutlik lahendus (Pan, Lee, Chan, & So, 1999, lk 105).

Hong Kongi enese meedia oli ebakindel. Hiina Rahvavabariiki oldi alati peetud ohuks ning kohalikel elanikel polnud Hong Kongi suveräänsuse küsimuses mingit sõnaõigust. Ei oldud kindel, et Hiina austab oma lubadust neil säilitada oma süsteem, mida kirjeldas ühisdeklaratsioon ning *Basic Law*. Ajalehed püüdsid oma tegevusega veenda Hiinat Hong Kongi rahule jätma, kinnitades, et tegemist on erilise piirkonnaga, mille edukuse tagamiseks on vajalik säilitada mandri-Hiinast erinev elukorraldus (Pan, Lee, Chan, &

So, 1999, lk 106-107). Kuidas sündmused pärast üleandmist tegelikult edasi arenesid, kirjeldab järgmine peatükk.

1.3 Hong Kong Hiina Rahvavabariigi koosseisus; erikorra kadumise perspektiiv

Järgnevalt vaatleme, millised muutused Hong Kongi valitsemises on pärast tema Hiina Rahvavabariigile üleandmist läbi viidud, mis on põletavamad sotsiaalsed probleemid ning milliseid edasisi arenguid sellele piirkonnale prognoositakse. Täpsemalt on vaatluse all majanduslik integratsioon ning keele-, haridus- ja tervise poliitika ja kurioosne legaalne olukord, mis tekib aastal 2047, kui Hiina Rahvavabariik saab õigusliku võimaluse teha Hong Kongi süsteemi muudatusi.

1.3.1 Majandusintegratsioon mandri-Hiinaga pärast ühinemist

Hiina Rahvavabariik leiab, et nende majandussuhted Hong Kongiga (ning ka Macauga) on pärast nende üleandmist muutnud oluliselt lähedamaks; võrdlemisi kindlalt võib väita, et neil on selles küsimuses ka õigus. Sõlmitud on mitmeid kahepoolseid lepinguid, nagu näiteks Lähedasema Majandusliku Partnerluse Kokkulepe (CEPA), Pärilijõedelt reformi- ja arenguplaan ning Hong Kongi ja Guangdongi koostöö raamistikkokkulepe, mis kõik on aidanud kaasa mõlemapoolsele suhtlemisele teiste seas finantsi, kaubanduse ja turismi vallas (King, 2012).

Neist lepingutest on kõige tähtsam ehk CEPA, mille implementeerimist alustati 2004 ning viidi lõpuni 2007 (Ching, Hsiao, & Wan, 2012, lk 975). Selle sõlmimine on olnud Hong Kongi majandusele kui tervikule kasulik, kuna on võimaldanud mitmed tööjõumahukad ettevõtmised üle viia mandri-Hiinasse, kus palgad on madalamad ning maarent odavam (Ching, Hsiao, & Wan, 2012, lk 976). Samas kaasneb sellise majanduse restruktureerimisega tavaliselt ka tööpuuduse kasv. Tegelikult aga see hoopis langes, kuna kaubanduse liberaliseerimise positiivsed mõjud olid suuremad, leidsid Ching, Hsiao ja Wan (2012, lk 979). Seega on Hong Kongi ja mandri-Hiina majandussuhtluse laienemine olnud kasulik mõlemale osapoolle.

Ehkki alates kaheksakümnendatest on Hong Kongi loetud üheks Aasia tähtsaimaks finantskeskuseks, kartsid paljud, et pärast tema Hiina Rahvavabariigile üleandmist ta selle positsiooni kaotab. Ühtlasi tegi Hong Kongi börs Aasia üheksakümnendate lõpu

finantskriisi jooksul läbi suure languse, millele valitsus vastas pretsedenditu sammuna osta kõigi börsifirmade aktsiaid (Chong, 2007, lk 28). Samas leidis Chong (2007, lk 37), et kokkuvõtlikult see positsioon ei muutunud, ning Hong Kongi börs on jätkuvalt samaväärselt efektiivne nagu varem.

1.3.2 Immigratsioon mandri-Hiinast Hong Kongi pärast ühinemist

Hong Kongi üleandmine Hiina Rahvavabariigile ei tähendanud veel, et tema piir mandri-Hiinaga saaks olema täielikult vaba. Law ja Lee (2006, lk 222) kirjutavad, et unistused perekondade ühendamisest suurenesid pärast suveräänsuse üleandmist märgatavalt, eelkõige andis selleks lootust Hong Kongi konstitutsiooni artikkel 24, mille kohaselt Hong Kongi püsielanike lapsed on automaatselt ka selle üksuse püsielanikud. Ühtlasi leidis Hong Kongi kõrgeim kohus aastal 1999, et selline õigus on ka mandri-Hiinas sündinud lastel, kelle vähemalt üks vanematest on Hong Kongi püsielanik (Law & Lee, 2006, lk 222).

Samuti saavad automaatselt Hong Kongi püsielanikeks kõik seal sündinud lapsed. Pärast Hong Kongi Hiina Rahvavabariigile üleandmist suureneski nende emade arv, kes reisisid Hong Kongi oma lapse sünnitamiseks. Sellel tegevusel oli ka muid põhjused: hoida kõrvale Hiina ühe lapse poliitikast, saada oma lapsele Hong Kongi püsielaniku staatusega kaasneva hea hariduse ja arstiabi kui ka viisavaba reisimise võimalused, ning saada endale paremad sünnitusmaja tingimused ja enamate protseduuride võimalikkuse (Ye, Qiu, & Yuen, 2010, lk 1126). Imikute suremus aastal 2008 oli Hong Kongis kõigest 1,1 iga 1000 sünni kohta, kui mandri-Hiinas oli sama näitaja 11 ehk täpselt kümme korda enam (Yam, 2011, lk 3). Kõikidest nendest põhjustest lähtuvalt sündis 2009. aastal Hong Kongis enam kui 37000 mandri-Hiina emaga last, kusjuures neist ainult viiendikul oli Hong Kongi elanikust isa (Yam, 2011, lk 10).

Ehkki mandri-Hiina sünnitajad tõid väga kõrgete meditsiiniliste tasude (keskmiselt 90000 Hong Kongi dollarit ehk 11600 USA dollarit (Jacob, 2012)) tõttu Hong Kongi palju raha, võttis valitsus hiljuti vastu mitmed meetmed, et seda trendi pidurdada. Kohalikud leidsid tihti, et mandri-Hiina päritolu emad on teinud oluliselt raskemaks sünnitusmajas koha saamise, samuti on viimaste lastel õigus ka kohalikule haridusele, mis on kaasa toonud ka koolikohtade defitsiidi (Fitzpatrick, 2013). Üleüldse on ülerahvastatus ning elamispindade puudus Hong Kongis krooniline probleem. Sellest lähtuvalt on nüüd lubatud seal sünnitada ainult nendel mandri-Hiina naistel, kes on

ametlikus abielus Hong Kongi püsielanikuga (Jacob, 2012). See kõik on oluliselt vähendanud mandri-Hiina emade motivatsiooni taoliselt käituda, ning see küsimus paistab oma olulisust minetavat.

1.3.3 Muutused haridussfääris

Hiina ajaloo õpetamine on Hong Kongis juba pikka aega oluliselt erinenud sellest, kuidas mõistetakse ajaloo õpetamist lääneriikides. Juba enne kolonisatsiooniperioodi ei kujutanud Hiina „historiograafia“ endast mitte niivõrd ratsionaalsete argumentide kasutamist oma ajalootõlgenduste õigustamiseks, vaid valitsevate lähenemiste päheõppimist ja konfutsianismi põhitõdede internaliseerimist (Kan F. L., 2010, lk 265). Pärast kommunistide võimuletulekut mandri-Hiinas põgenesid paljud ajaloolased Hong Kongi, kus nad hakkasid õpetama väga konservatiivset ja traditsioonilist ajalookäsitlust, mis põhines eelkõige keisririigi aja idealiseerimisel ning tänapäevastest sündmustest distantseerimises (Kan F. L., 2010, lk 266). Samuti kirjeldati hani rahvusest hiinlasi märksa positiivsemas võtmes kui muid Hiinas elavaid rahvaid (Kan F. L., 2010, lk 270).

Pärast koloniaalajastu lõppemist Hong Kongis muutus üldise hariduse raames nõ „rahvusliku ajaloo“ õpetamine (Kan F. L., 2011, lk 29). Selle uueks eesmärgiks sai eelkõige suurendada õpilaste rahvustunnetust ja soovi ehitada ühtset riiki. Ehkki enamikes riikides, sealhulgas mandri-Hiinas, on ajalugu üks terviklik õppeaine, jäi Hong Kongis Hiina „rahvuslik ajalugu“ viimasest eraldiseisvaks; selle õppekava hakati paika panema Pekingis ning sellel sai olema peale akadeemiliste eesmärkide ka poliitilised motivatsioonid (Kan F. L., 2011, lk 35). Tin-yau (2000, lk 1) kirjutab, et kooli õppekava üle kontrolli omamine aitab legitimeerida poliitilist võimu ning ideoloogiat, mida see kannab. Rahvusliku ajaloo ainet loetaksegi suuresti Hiina RV valitsuse propagandaks, mis kirjeldab eelkõige riigi tõusmist maailma võimsamate riikide hulka ning muid tähtsamaid rahvuslikke saavutusi (Kan F. L., 2011, lk 35-36).

See nõndanimetatud „rahvuse-ehitamise“ projekt on osutunud nii õpilaste, õpetajate kui elanikkonna kui terviku osas võrdlemisi ebapopulaarseks. Ilmse mitteobjektiivsuse kõrval on peetud seda ainet igavaks, liialt mahukaks ning ülearuseks (Kan F. L., 2011, lk 38). 2010. aastal valis selle õppeaine vaid 16,4% gümnaasiumiastme õpilastest. Sellest lähtuvalt ei ole koolid huvitatud selle aine kohustuslikuks muutmisest. Seda pole ka senimaani toiminud, ehkki õppekavade koostajad on hoolikad, et õpetatavad ained ei kujutaks mandri-Hiinat negatiivses valguses. Ka Hong Kongi Pekingimeelsed

poliitikud, kes näitavad end igal võimalikul juhul mandri-Hiina valituse liitlastena, ei ole koolide vastuseisu tõttu viinud ellu märkimisväärseid muudatusi antud küsimuses (Kan F. L., 2011, lk 40-41). Samas võib olukord lähitulevikus muutuda.

Peale Hong Kongi üleandmist Hiina Rahvavabariigile hakati tugevalt juurutama ka hiina keele mandariini murdes ehk riigikeeles õpetamist. Enne 1997. aastat oli Hong Kong sisuliselt kakskeelne, kusjuures inglise keel oli nõ asjaajamiskeel ja kantoni murret (inglise keeles *Cantonese*) rääkisid kohalikud enamasti kodus (Poon, 2004, lk 54). Kui ametlikes dokumentide hiina- ja inglisekeelsetes variantides esines vastuolu, loeti kehtivaks inglisekeelne dokument. Kuigi hiina keele kantoni murdel oli Hong Kongi identiteedis väga suur roll, pidasid vanemad väga tähtsaks ka seda, et nende lapsed räägiksid inglise keelt (Poon, 2004, lk 55). Kuni keskkoolini võis õpe toimuda hiina keeles, pärast seda põhines see eelkõige inglise keelel. Nii valitsus- ja ärisectoris töö saamine eeldas väga head inglise keele oskust, keskendusid enamus kooli selle kvaliteetsele õpetamisele (Poon, 2004, lk 56).

Kuna uue poliitika esialgsele rangusele vastandasid end nii koolid, õpetajad kui ka vanemad, muudeti seda leebemaks; mitmetele koolidele määrati erandid. Kokkuvõtlikult pidid õpilased nüüd oskama kirjutada nii mandariini ja inglise keeles ning lisaks sellele veel kõneleda kantoni murdes (Poon, 2004, lk 58-60). Samas näitasid uuringud, et motivatsioon õppida mandariini keelt oli oluliselt madalam kui tahe olla tugev kantoni murdes ja inglise keeles (Poon, 2004, lk 64). Samas ei ole selge, kas on olemas plaan teha mandariini keelest ainus riigikeel ning asendada klassikalise kirjakeele märgistik lihtsustatud karakteritega (Poon, 2004, lk 68).

Ehkki Hong Kongi üliõpilased tunnetavad senimaani, et nad on enam konkurentsivõimelisemad võrreldes mandri-Hiina omadega, on selline hoiak teinud viimastel aastatel vähikäiku (Shen, 2012, lk 38). Koguni 70% Hong Kongi üliõpilastest leiavad, et mandri-Hiina kolleegid on nende tuleviku konkurendid (Shen, 2012, lk 49) ning ligi 71% mandri-Hiina üliõpilastest oleks nõus Hong Kongis töötama (Shen, 2012, lk 51). Hong Kongi üliõpilased aga mandri-Hiinas töötamisest pole eriti huvitatud, kuna neile ei meeldi sealne kõrgem kuritegevuse tase, kehvem elukeskkond ja madalam elustandard (Shen, 2012, lk 52).

Kõike eelpoolmainitut arvestades võib väita, et haridus on üks nendest valdkondadest, mis on Hiina Rahvavabariigiga ühinemisest võib-olla enim kannatada saanud. Seda aga

suuresti seetõttu, et enamikes muudes sfäärides, eriti majanduses, on tegelikult olukord hoopis paranenud.

1.3.5 Muutused lääne suhtumises Hong Kongi

Kuna Hong Kong oli üle saja aasta Briti võimu all, siis peeti tema üleandmist Hiina Rahvavabariigi võimu alla globaalse tähtsusega sündmuseks, mida kajastati nii idas kui läänes väga detailsetl. Et võrrelda kuidas nägi välja lääne suhtumine Hong Kongi enne ja pärast üleandmist, uurisid Cheng ja Lam (2012, lk 173) kuidas kajastati teda meedias aastatevahemikel 1996-1998 ning 2006-2008. Selleks kombineerisid nad lähenemisi, mida nimetatakse korpuslingvistikaks ja kriitiliseks diskursusanalüüsiks.

Neist esimene on suuresti empiiriline, kasutades nii kvantitatiivseid kui ka kvalitatiivseid meetodeid ja seisneb artiklites kasutava sõnavara analüüsimises. Sõnadele määratakse semantilisid märgised, lisaks vaadatakse millised sõnad esinevad sagedasti koos. Teine aga on märksa teoreetilisem, väites, et jõuvahekorrad on diskursiivsed ning diskursus kui sotsiaalne tegevus ise on ideoloogiline ja ajalooline, vahendades teksti ja ühiskonda. Ehkki see lähenemine, tähtsustades keele tähtsust sotsiaalsete võimuhete hoidmisel, on suure seletusjõuga, on tihti saanud kriitikat liigse subjektiivsuse pärast (Cheng & Lam, 2012, lk 174-175).

Aastal 1997, kui Hong Kong anti Hiina Rahvavabariigile üle, oli meediakajastus vägagi pessimistlik. Kardeti, et Hong Kongil ei võimaldata säilitada autonoomiat, mida *Basic Law* neile lubas, täpsemalt muretseti demokraatia, õigusriikluse ning individuaalsete vabaduste säilimise pärast (Cheng & Lam, 2012, lk 175). Poliitiliste liidrite sõnavõttudes ja meediakajastuses esines diskursiivne võitlus läänemaaailma ning Hiina vahel. Briti koloniaalpoliitikat õigustati hea elustandardi ja efektiivse majanduse loomisega, Hiinat aga kujutati omavat imperialistlikke huve, kokkuvõtlikult leiti, et Hong Kong oli vabam ja demokraatlikum kolooniana kui pärast dekoloniseerimist (Cheng & Lam, 2012, lk 176).

Kümne aasta pärast oli olukord hoopis teine. Kui aastal 1995 kuulutati Hong Kong meedia poolt surnuks, siis kolmandal aastatuhandel leiti, et ta on rohkem elus kui kunagi varem ja on suutnud end järjekordselt „taasleiutada“. Oma roll on selles kindlasti faktil, et Hiina pole tema siseasjadesse tähelepanuväärsel määral sekkunud, näiteks on seal võimalikud meeleavaldused, mida politsei laiali ei aja (Cheng & Lam, 2012, lk

176). Kokkuvõtlikult on poliitika saanud meedia jaoks tähtsamaks ning ärikliima on tähelepanuväärsust minetanud (Cheng & Lam, 2012, lk 186).

1.3.6 Hong Kongi tulevik – mis juhtub pärast aastat 2047?

Nagu eelnevalt mainitud, kehtib Hong Kongis erikord kuni aastani 2047; mis juhtub pärast seda, on ebaselge. Hong Kongi konstitutsiooniline dokument *Basic Law*, mis hakkas kehtima aastal 1997, kinnitab, et „Hiina Rahvavabariigi sotsialistliku süsteemi ei praktiseerita Hong Kongi erihalduspiirkonnas ning seal valitsev kapitalistlik süsteem jääb muutmatuks viiekümneks aastaks“ (Gittings, 2011, lk 38). Kuigi osad inimesed arvavad, et need viiskümmend aastat moodustavad ajutise üleminekuperioodi, mille lõppedes koheldakse Hong Kongi nagu iga teist linna seal riigis, leiavad teised, et sel küsimusel on märksa enam nüansse (Gittings, 2011, lk 39).

Praegusel hetkel ei ole selge, kas Hiina Rahvavabariigi eesmärk on säilitada kaks erineva süsteemiga üksteisele kasulikku osa, või assimileerida Hong Kong mandri-Hiinaga nii poliitiliselt, legaalselt, kultuuriliselt kui ka ideoloogiliselt. Arvatakse ka, et mandri-Hiina ja Hong Kongi süsteemide vahel väheneb erinevus aastaks 2047 sedavõrd väikeseks, et nende täielik ühendamise ei olekski probleemne. Võrreldes aastaga 1984, kui esmakordselt lepiti kokku „ühe riigi, kahe süsteemi“ tingimustes, on sarnanemine toimunud tohutu kiirusega (Gittings, 2011, lk 39-40).

Pessimistide nagu Kenneth Chani arvates kaovad aastal 2047 kõik Hong Kongi privileegid. Temast optimistlikumad inimesed ennustavad, et selleks aastaks on Hiinast saanud juba liberaalne demokraatia, ning Benny Tai leiab, et on legaalselt võimalik, et Hong Kong jätkab oma *Basic Law* järgi tegutsemist ka pärast aastat 2047; tema arvates on viimatinimetatud aasta 30. juuni kuupäeva ületähtsustatud. Ühtlasi väidab ta, et kartused omandiõiguste kardinaalsest muutmisest on liialdatud (Gittings, 2011, lk 40-41).

Eelkõige puudutab see omandiküsimus maad, mis Hong Kongis kuulub kõik riigile, kes seda äridele ja eraisikutele välja rendib. Kui Briti võimu all olles ei sõlmitud rendilepinguid kauemaks kui 30. juuni 2047, siis pärast Hiina Rahvavabariigile üleandmist on mitmeid kontrakte kirjutatud alla ka märksa pikemaks perioodiks, näiteks Hong Kongi Disneylandi aluse maa leping kestab kuni aastani 2100. Albert Chen arvab, et aastal 2047 ei muudeta selle süsteemi olemust, lihtsalt otsustusõigus kandub Hong

Kongi valitusest Hiina keskvalitsusele. Ühtlasi leiab Hong Kongi valitsus, et neil on kõik legaalsed õigused rentida maad välja kauemaks kui aastani 2047 (Gittings, 2011, lk 41-47).

Suuresti tänu aasta 2047 olemisele võrdlemisi kauges tulevikus, ei olnud pärast seda toimuv Hong Kongi üleandmisprotseduuride juures fookuses. Ühisdeklaratsioonis ja Hong Kongi konstitutsioonilises dokumendis *Basic Law* olevat lauset, et „Hiina Rahvavabariigi sotsialistliku süsteemi ei praktiseerita Hong Kongi erihalduspiirkonnas ning seal valitsev kapitalistlik süsteem jääb muutmatuks viiekümneks aastaks“ võib mõista ka selliselt, et sotsialistliku süsteemi ei hakata Hong Kongis kunagi praktiseerima. Ka Deng Xiaoping väitis mitmeid kordi, et süsteemi ei hakata ka pärast viiekümne aasta möödumist muutma, kuna siis ei olewat selleks enam põhjust (Gittings, 2011, lk 47-49).

Kuna dokumente on võimalik tõlgendada mitmeti ja aega aastani 2047 on palju, pole hetkel võimalik täpset vastust anda küsimusele, et mis siis juhtub. Võib eeldada, et mida aeg edasi, seda selgemaks muutub antud küsimuses Hiina Rahvavabariigi positsioon. Võrdlemisi põletav küsimus on piiride avamine, sest juba praegu üritavad paljud mandri-Hiina elanikud nii lubatud kui keelatud vahenditega Hong Kongi elama asuda. Samas kui kaheksakümnendatel peeti oma raha säilitamist Hong Kongile eluliselt tähtsaks, siis tänapäeval ei oleks Hiina valuutale (*renminbi* ehk rahva raha) üleminek kuigi valuline, sest seda loetakse hetkel võrdlemisi tugevaks (Gittings, 2011, lk 51-54).

Kõike seda arvestades võib väita, et aastat 2047 peaks Hong Kongi puhul vaatlema enam võimalust kui ohtu, kuna siis võib loobuda *Basic Law* vananenud aspektidest, jättes alles aga vajalikud. Kuigi Hiinal on pärast seda aastat kõik õiguslikud võimalused muuta Hong Kongi seadusandlust, ei pruugi neil selleks olla poliitilist tahet, kui neid just ei provotseerita. Kokkuvõtlikult ei ole mõistlik selle aasta olulisust üle tähtsustada, aga samas ei maksa seda ka täielikult tähelepanuta jätta (Gittings, 2011, lk 55-60). Aega sinnamaani on palju ning teada on vähe.

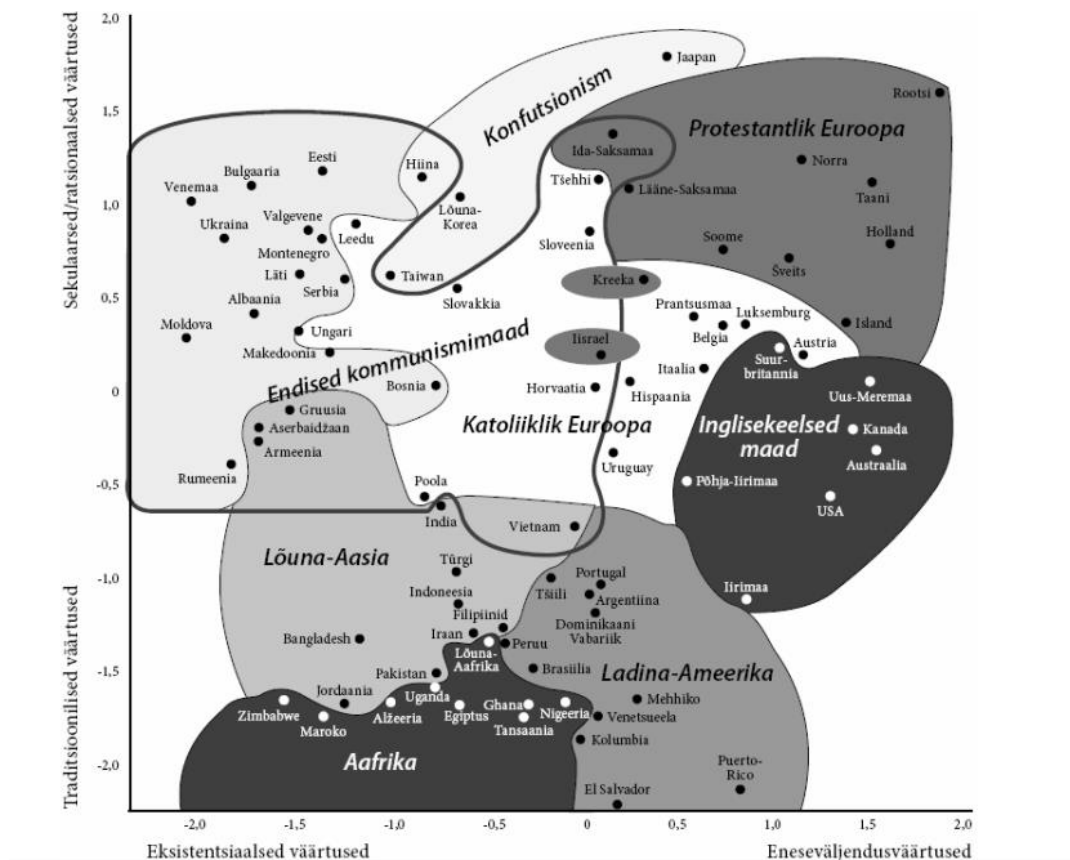
2 Hong Kong võrdluses Singapuri ja mandri-Hiinaga

Olles andnud ülevaate Hong Kongi poliitilisest ja majanduslikust ajaloost, oleks mõistlikuks järgmiseks sammuks võrrelda, kuidas suhestub tema praegune olukord oma kultuuriliselt lähedaste naabrite omaga. Esmalt on vaatluse all kultuur ja väärtused, kusjuures otsitakse ka vastust küsimusele, kas „Aasia väärtused“ kui sellised on olemas ning kuidas on nad seotud konfutsianismi põhimõtetega.

2.1 Konfutsianistlikud väärtused ja kultuur

2.1.1 Konfutsianistlike riikide koht maailma väärtuskaardil

Tuntud väärtusuurija Ronald Inglehart pole küll oma sotsiaalteaduste maailmas vägagi palju viitamist saavutanud väärtuskaardil Hong Kongi spetsiifiliselt ära maininud, aga tema emamaa ning ka Taiwan on paigutatud konfutsianistlike väärtustega riikide hulka. Kuskohas asetsevad viimased globaalses kontekstis, annab meile aimu järgnev joonis.

Joonis 1. World Values Survey tulemused piirkondade, kultuuride ja religioonide kaupa
Allikas: Heidmets (2007); põhineb Ingleharti ja Welzeli (2005) andmetel

Selgub, et konfutsianistlikud riigid on ühelt poolt sekulaar-ratsionaalsete, teisalt eksistentsiaalsete väärtustega. Seega sarnaneb nende väärtuspilt suuresti post-kommunistlike Ida-Euroopa riikidega, sealhulgas Eestiga.

Traditsiooniliste väärtuste kandjad nõustuvad enamasti järgneva:

- Jumalal on minu elus mängida väga suur roll;
- Lastele kuuletumise ja religiooni õpetamine on tähtsam kui iseseisvuse ;
- Abort pole kunagi õigustatav;
- Rahvuslik uhkus on tähtis;
- Autoriteeti tuleb austada.

Sekulaar-ratsionaalsed väärtused põhinevad nende väidetega mittenõustumises. Eksistentsiaalsed väärtused seisnevad näiteks järgmiste põhimõtete õigeks pidamises (eneseväljenduslikud aga nende pidamises ekslikeks):

- Majanduslik ja füüsiline kindlustatus on tähtsam kui eneseväljendusvõimalus ja elukvaliteet;
- Homoseksuaalsus pole kunagi õigustatav;
- Petitsioonidele pole mõistlik alla kirjutada;
- Inimeste usaldamisel tuleb olla väga ettevaatlik.

Ühtlasi tuli välja, et eksistentsiaalsete väärtustega inimesed peavad end sageli vähem õnnelikuks kui eneseväljendust kõrgelt hindavad inimesed (Inglehart-Weizel 2005, 49).

Sarnaselt postkommunistlike maadega on Ida-Aasia riikides valitsevad ühelt poolt eksistentsialistlikud, teisalt sekulaar-ratsionaalsed väärtused. Seda võib seletada ühelt poolt ainujumala puudumisega konfutsianistlikus kultuuris, teisalt aga sellega, et tema väärtushinnangutes on pandud suurt rõhku isiklikule edule.

Bomhoff ja Gu (2012, lk 373), tuginedes Ingleharti ja Weizeli andmetele, kinnitavad samuti Ida-Aasia eripära, nimelt on paljude seal elavate inimeste väärtushinnangud lääneriikide standarditest töö ja perekonna küsimuses märksa konservatiivsemad ja traditsioonilisemad, samas kui umbusku demokraatia suhtes, mida taoliste tõekspidamisega inimestega väga tihti seostatakse, neil väga suurel määral ei leidu. Kui enamasti muutuvad riigid rikkamaks saades rohkem eneseväljenduslike väärtusi tähtsustamise suunas, siis Ida-Aasias sellist trendi näha ei ole; kui enamikes riikides käivad usk demokraatiasse ja tolerantsuse tähtsustamine käsikäes, siis konfutsianistlikes riikides mitte. (Bomhoff & Gu, 2012, lk 375). Et mõista, miks see nii on, annangi järgnevalt lühiülevaate konfutsianistlikest väärtustest ja kultuurist.

2.1.2 Tänapäeva konfutsianistlik kultuur

Kuigi Konfutsius elas tuhandeid aastaid tagasi, ei ole tema intellektuaalne pärand oma tähtsust minetanud. Sajad miljonid hiinlased, aga ka jaapanlased ning korealased peavad tema poolt sõnastatud printsiipe oma tähtsaimaks elufilosoofilisteks juhisteks, mõned inimesed on väitnud, et olla hiinlane tähendab olla ka konfutsianismi järgija ja vastupidi (Yao, 2001, lk 315). Ka on nimetatud konfutsianismi isegi religiooniks, seda hoolimata asjaolust, et viimases puudub jumal. Sellest lähtuvalt ei mainita seal ka hauatagust elu, tähelepanu on ainult maistel küsimustel. Järgnevalt ei ürita ma anda ülevaadet konfutsianismi üldisest filosoofiast, mis on võrdlemisi komplitseeritud ja abstraktne, vaid keskendun enam sellega kaasnevatele väärtushinnangutele.

Üks tähtsamaid väärtusi konfutsianismis on perekond; ühe klassikalise teksti kohaselt on riigid ainult siis valitsetud, kui perekonnasfäär on reguleeritud (Chia, 2011, lk 386). Sellega kaasneb endast vanemate inimeste austamine ning üleüldine lojaalsus oma kogukonnale. Konfutsianism rõhutab, et üks inimene ei suuda palju teha ning massid on alati targemad kui ükskõik milline indiviid (Liu, 2003, lk 25). Tähtis on ka autoriteedi ja hierarhia respektimine, sellest lähtuvalt on ka kuuletumine riigile ja selle valitsusele kõrge. Kõikidel inimestel on kohustus teada oma kohta; tuntud on ütlus, et „kuningas on kuningas, subjekt on subjekt; isa on isa, ja poeg on poeg“ (Liu, 2003, lk 26). Teiste inimeste austust otsitakse läbi töökuse ja edukuse, kuid omakasupüüdlikkust ei sallita (Zapalska & Edwards, 2001, lk 289).

Konfutsianism on lühidalt kollektivistlik ja kommunitaarne filosoofiline doktriin, mis on mõningases vastuolus lääne individualistliku liberalismi põhimõtetega (Chia, 2011, lk 387-388). Näiteks on inimeste omavaheline suhtlemine nii professionaalses kui eraelulises sfääris lääneriikides enamasti mitteformaalsem, ka tähtsustavad konfutsianistlike maade elanikud enam sotsiaalseid hierarhiaid (Liu, 2003, lk 26). Radikaalsed marksistid ja liberaalid on konfutsianismi tihti kritiseerinud liiges konservatiivsuses ja feodaalide ning orjapidajate väärtuste edasikandmises. Samas on temal nii konservatiivseid kui ka liberaalseid voolusid, mistõttu ei puuduta see kriitika tervet filosoofilist koolkonda. Küll aga on poliitilist konfutsianismi tihti kasutatud oma poliitilise võimu legitimeerimiseks, viies tema põhimõtted „Aasia väärtuste“ keskmesse.

2.1.3 „Aasia väärtused“

„Aasia väärtuste“ ideega seostatakse eelkõige Singapuri kauaaegset peaministrit Lee Kuan Yew'd, kuigi viimane on sellest mõistest samas suuresti distantseerunud, väites, et ta pidas silmas kõigest konfutsianismi (Barr, 2000, lk 311). Olgu kuidas on, aga üheksakümnendate algusepoole, kui aasia väärtuste idee rahvusvahelise tähtsusega teema oli, seostati selle mõistega just teda ning Singapuri paternalistlikku ja mitteliberaalset poliitilist süsteemi. (Barr, 2000, lk 309). Temaga seostati arusaama, et kuna Aasia riigid on läänemaadest palju erinevad, ei saa neile seada sama kõrgeid nõudeid demokraatia, inimõiguste järgimise ja tolerantsi osas, ja et viimased on lääne väärtused, mis pole aga absoluutsed (Barr, 2000, lk 310).

Samuti pidasid „Aasia väärtuste“ pooldajad kultuurirelatiivseks läänemaailmas kuuekümnendatel esile tõusnud atomistlikku libertaarlust, mida omal ajal pidas Singapur, olles üks väheseid Aasia riike, milles kasutati aktiivselt inglise keelt ja kus oli võrdlemisi vaba läbipääs välismeediale, ohuks oma stabiilsusele. Peaminister Lee leidis, et nad ei saa lubada „lääne fetišite“ nagu meeleavalduste, seksuaalrevolutsiooni ja hipiliikumise levikut Singapuri (Barr, 2000, lk 319). Ta pooldas tugevat ja stabiilset riiki, mis põhinevat mitteliberaalsel demokraatial ja kommunitaarsel väärtustel. Ta tähtsustas selliseid konfutsianistlikke põhimõtteid nagu haritus, distsiplineeritud tööetika ja säästlikus, mida ta ühtlasi nimetas ka „hiina väärtusteks“ ja pidas Aasia tiigrite majanduskasvu aluseks (Barr, 2000, lk 312-313).

Amartya Sen (1997, lk 33) ei olnud aga nõus väitega, et Aasia väärtused olevat vähem vabadust toetavad ning enam korral ja distsipliinil seisnevad kui lääne omad; pigem lihtsalt väidavad näiteks Lee ja teised maailmajao poliitikud seda, et õigustada oma riikide võrdlemisi autoritaarseid režiime. Ühtlasi ütlevad taolised liidrid tihti, et poliitiline autoritaarsus aitab kaasa kiiremale majanduskasvule, samas kasvas Seni artikli kirjutamise ajal väga kiiresti Botswana majandus, kuigi tegemist oli ühe Aafrika enim demokraatliku riigiga.

Samuti ei pidanud ta reaalseks, et on üldse olemas tervet Aasiat hõlmavad väärtused – on ju see kontinent rahvaarvu poolest maailma suurim ja omab väga suurt kultuurilist mitmekesisust. Kuigi ajalooliselt on eurooplased kutsunud kogu Aasiat oriendiks, on selline lähenemine aegunud (Sen, 1997, lk 34). Kokkuvõtlikult on Aasia mitmekesisuse tõttu ühtsete väärtushinnangute formuleerimine lootusetu ettevõtmine.

2.2 Majandusmodelite sarnasused ja erinevused

2.2.1 Hong Kong ja „positiivne mittesekumine“

On selge, et väärtused ja kultuur mõjutavad majanduselu. Hong Kongi majandusmodeli edu võtmeks on tihti peetud nn „positiivse mittesekumise“ printsiipe. Iga aasta eelarve lugemisel kordavad juhtivad finantssekretärid selle tähtsust Hong Kongi poliitikas, ka mitmed akadeemikud, sealhulgas Milton Friedman, on seda väga tugevalt kiitnud (Lee & Yue, 2001, lk 888). Viimase arvutuste kohaselt moodustas aastal 1960 Hong Kongi sisemajanduse koguprodukt ühe inimese kohta Ühendkuningriigi samast näitajast 28%, samas kui aastaks 1996 oli see tõusnud tasemeni 137% (Friedman, 1998).

Positiivse mittesekumise poliitikat hakkas kuuekümnendatel Hong Kongis ellu viima finantssekretär John Cowperthwaite. Ta leidis, et pikas perspektiivis teevad individuaalsed ärimehed kokkuvõtlikult paremaid otsuseid kui riik, isegi kui nad vahel eksivad (Cowperthwaite, 1966, lk 216). Positiivne mittesekumine seisnebki poliitikas, milles riik loob ainult institutsioonid turumajanduse efektiivseks toimimiseks, kuid ise sellesse aktiivselt ei sekku. Lee ja Yue (2001, lk 888) on selle poliitika iseloomustamiseks kasutanud terminit „organiseeritud anarhia“.

Samuti väidavad nad, et positiivse mittesekumise retoorikat kasutatakse Hong Kongis vastavalt vajadusele, igasuguste valitsuse poliitikate õigustamiseks. Sellise käitumise teeb võimalikuks positiivse mittesekumise printsiibi abstraktsus ja hägusus, konkreetse tähenduse ning selgete parameetrite puudumine. See sobib hästi valitsejate pragmaatilise orientatsiooniga ja paindlikkusega. Näiteks lubab see poliitika riigi sekkumist turutõrgete korral – aastal 1998 kulutas Hong Kongi valitsus üle miljardi Hong Kongi dollari, et kaitsta väärtpaberiturgu riskifondide spekulatiivsete rünnakute eest (Lee & Yue, 2001, lk 888-892).

Kuigi positiivse mittesekumise poliitika on majanduslikus mõttes osutunud võrdlemisi edukaks, on raske öelda, kas mõni muu poliitika oleks käesolevast olnud veelgi tulemuslikum. Hong Kongi valitsusel puudus kompetents majandusse sekkumiseks ka juba selle pärast, et enamus kõrgeid valitsusametnikke on niiöelda „generalistid“, kes läksid avalikku teenistusse tööle kohe pärast ülikooli lõpetamist ja seega ei oma erasektori kogemust (Lee & Yue, 2001, lk 893-894). Samas ei ole praegu alust arvata, et valitsevat majanduspoliitikat lähiajal muudetaks.

2.2.2 Singapuri hübriidsüsteem

Singapuri majandusmudelit iseloomustab ühelt poolt kõrge ärisõbralikkus ning madalad maksud, teisalt paradoksaalselt suur riiklik sekkumine. Osad teadlased nimetavad seda riiki suuresti *laissez-faire* tüüpi majanduspoliitikat ajavaks, teised aga toovad välja, et võtmetähtsusega ettevõtted on riigi kontrolli all. Maailma ühe parema ärikliimaga riiki iseloomustab samas vägagi suur valitsusepoolne planeerimine. Viimane ei oma ettevõtteid reeglina mitte otse, vaid läbi valdusfirmade nagu Temasek Holdings, Singapore Technology Holdings ja Health Corporation Holdings. Sellest kõigest lähtuvalt võib Singapuri pidada isegi hüperplaneeritud majanduseks (Kong, 2011, lk 57).

Uuel aastatuhandel on aga valitsus märksa enam hakanud tähelepanu pöörama loomingulisuse ja kunsti propageerimisele, kuna neil pole mitte ainult väärtus iseeneses, vaid ka otsene mõju majandusele läbi kasvavate turismi- ja kaubandusdollarite. Sellest lähtuvalt on viidud läbi muudatusi ka haridus- ja ümberõppeprogrammides. Selliste prioriteetide omamine on aga vastunäidustatud majanduse karmile ja detailsele planeerimisele, mis tähendab, et vähemalt teatud harudes on näha edasise liberaliseerimise märke (Kong, 2011, lk 63).

Kuigi Singapuris on lääneriikidega võrreldes väga madalad maksud, on tagatud oma kodanikele vähemalt primaarne sotsiaalne kaitse. Samas ei paista see olevat valitsuse prioriteet, kuna aastal 2000 moodustasid kulutused sotsiaalsele turvalisusele ja heaolule alla 1% sisemajanduse koguproduktist, kui näiteks riigikaitsele, politseile ja õigussüsteemile kulutati kokku ligi viis protsenti ja haridusele 4%. Viimaste aastakümnete jooksul on moodustanud valitsuse kulutused selles riigis sisemajanduse koguproduktist umbes viiendiku, mida on globaalses kontekstis vägagi vähe (Sugimoto & Tan, 2011, lk 27-28).

Kokkuvõtlikult on Singapur olnud oma majanduspoliitika läbiviimisel vägagi edukas, pragmaatiliselt kombineerides omavahel valitsusepoolset planeerimist ning ettevõtja-sõbralikkust. Oma roll majandusedus on kindlasti ka tema soodsal geograafilisel asukohal ja riigi kompaktsusel. Järgmisena vaatluse all olev Hiina Rahvavabariik on aga suurriik, mis olemisel on aga omad plussid ja miinused.

2.2.3 Hiina karakteristikutega sotsialismist Hiina unistuseni

Pärast Deng Xiaopingi võimuletulekut muutus Hiina Rahvavabariigi majanduspoliitika kardinaalselt. Kui eelnevalt oli ametlik retoorika üritanud inimesi veenda kapitalismi pahedes, siis alates kaheksakümnendatest on viimase elemente Hiina majandusse järkjärguliselt pragmaatilistel kaalutlustel juurde lisatud. Ideoloogia „sotsialism Hiina karakteristikutega“ nime all on avati erimajandustsoone, kuhu välisinvestorid võisid investeerida, laiendati õigust eraomandile, erastati kollektiivseid farme ning edendati ettevõtlikust.

Enamik uuringuid on ettevõtlikust vaadanud kui inimese iseloomujoont, mille leviku määral rahva seas on suur mõju riikide majandusarengule. Reeglina eeldatakse, et mida laiemalt on ettevõtlikus rahva seas levinud, seda kiirem on ka majanduskasv. Kuigi Hiinas on ajalooliselt levinud konfutsianistlikud väärtused, mis rõhutasid autoriteedile allumist ja kollektivismi, on noorem põlvkond märksa riskialtim ja enam muutustele suunatud. (Zapalska & Edwards, 2001, lk 290). Kui pärast Hiina Rahvavabariigi avanemist ja reformi on ettevõtlikus laiemalt levinud, oli selle praktiseerimine uue aastatuhande alguses veel võrdlemisi komplitseeritud, sest majanduses domineerisid jätkuvalt riigifirmad (Zapalska & Edwards, 2001). Samas viimasel ajal, eriti pärast Xi Jinpingi võimuletulekut, on märgata selles küsimuses järjekordseid muutuseid.

Sarnaselt eelmistele Hiina valitsejatele omab ka Xi sloganit, millega on võetud kokku tema poliitiline programm; selleks on „Hiina unistus“. Sarnaselt Ameerika unistuse ideele rõhutab seegi ettevõtlikust ja innovatiivsust oma elujärje parandamisel (Economist, 2013). Kasutades Rahvavabariigi võimast propagandamasinat, on tema printsiipe hiinlastele tutvustatud nii koolis kui televisioonis. See aga ei tähenda veel, et on selge, milles see täpselt seisneb, kuigi heaolu edendamine ja jätkusuutlik areng paistavad olema ühed viimase kindlad koostisosad.

Võib väita, et ehkki mandri-Hiina on konstitutsiooniliselt sotsialistlik, lähtuvad praegused juhid selle ideoloogia väga liberaalsest definitsioonist, kombineerides temaga vägagi pragmaatiliselt mitmeid kapitalismi aspekte. Sellest hoolimata on riigi tähtsus majanduses seal suurem kui Hong Kongis ja Singapuris, ehkki trend on veelgi suurema liberaalsuse poole.

2.2.4 Hong Kong võrdluses Singapuri ja mandri-Hiinaga

Järgnevasse tabelisse on koondatud mitmed uurimise all olevate üksuste poliitilist ja majanduslikku elu iseloomustavad tunnused.

Tabel 1. Majanduslikud ja poliitilised näitajad

	Hong Kong	Singapur	Mandri-Hiina
SKP <i>per capita</i> , PPP (USD/positsioon; World Bank; 2011)	50551/8.*	60688/3.	8400/94.
Majanduskasv 2006-2010 (aasta keskmine, World Bank)	3,24%	2,93%	10,62%
Gini indeks (World Bank; 2007-2008)	53,3	48,1	47
Koht äritegevuse kerguse edetabelis (World Bank, 2013)	2.	1.	91.
Pressi- ja internetivabadus hinnang (Freedom House, 2012)	Mittevaba	Mittevaba	Mittevaba
Demokraatia indeks (The Economist; positsioon maailma riikide hulgas, 2011)	80.	81.	141.
Korruptsiooni tunnetamise indeks (Transparency International, positsioon maailma riikide hulgas, 2012)	14.	5.	80.

Ei tohiks tulla üllatusena, et Ida-Aasia riigid saavad majanduselu kirjeldavates küsimustes kõrgeid hinnanguid, ja et suure sisemajanduse koguproduktiga kaasneb seal ka suur varanduslik kihistumine. Arvestades, et Hiina Rahvavabariigi SKP ühe inimese kohta on oluliselt madalam kui Hong Kongil ja Singapuril, on seal protsentides mõõdetud kõrget kasvu kergem saavutada, ehkki äri on konstitutsiooniliselt sotsialistlikus Rahvavabariigis mõnevõrra keerulisem teha. Samuti tunnetavad sealsed elanikud korruptsiooni enam kui kahes väiksemas poliitilises üksuses, mis selles küsimuses on eesrindlikud.

Samuti on loogiline, et demokraatlike ja sõnavabaduslike näitajate poolest need kolm üksust maailma tippu ei kuulu. Mitte ühtegi neist ei loeta pressi- ja internetivabaduse poolest vabade riikide hulka kuuluvaks; kui Hong Kongi ja Singapuri peab The Economist hübriidrežiimiks, siis Hiina Rahvavabariiki mitteüllatavalt autoritaarseks režiimiks. See kõik on kooskõlas sellega, mida Singapuri ekspeaminister Lee konfutsianistlike Ida-Aasia riikide kohta ütles – majanduslikult edukad, demokraatiaga mitteharjunud.

2.2.5 Mida oleks ülejäänud maailmal Ida-Aasialt õppida?

Viimastel aastakümnetel on Ida-Aasia riikide poliitiline ja majanduslik võimsus oluliselt kasvanud, mistõttu peaks loogiliselt olema suurenenud ka globaalne motivatsioon neid põhjalikult tunda. On selge, et taoline trend ei ole leidnud aset juhuslikult, vaid selle taga on selgepiirilised, fundamentaalsed põhjused. Kindlasti on oma roll selles mängida ka kultuuril ja väärtustel, mis Ida-Aasias põhinevad paljuski konfutsianismil.

Ehkki lääne liberaalse individualismiga vastuolus, on tema printsiipide massilisel järgimisel ka teatud eeliseid. Näiteks ilmneb, et tema põhimõtteid järgivad inimesed on reeglina töökad, võrdlemisi haritud ja sekulaarse maailmapildiga, hoolides peale enda heaolu ka teiste omast. Samuti suudavad nad enamasti oma tegevust pragmaatiliselt korraldada, osates erinevaid vastandlikke lähenemisi sünteesida ja ohtudest kõrvale laveerida. Küll aga on nad tihti samuti teatud küsimustes liiga traditsioonilised ja riigi ning valitsuse autoriteeti ületähtsustavad.

Viimast saabki ehk pidada Ida-Aasia riikide suurimaks puuduseks, kuna toob tihti kaasa poliitilised institutsioonid, mis pole vabad ega lähtu egalitaarsuse põhimõtetest. Suure majandusedu kõrval ei ole suudetud demokraatia ega sõnavabaduse osas veel lääneriikide tasemele jõuda. Samas ei ole alust arvata, et selline seis jääb püsima igavesti; võrdlemisi kindlalt võib väita, et aja möödudes moderniseeruvad sealsete inimeste vaated ka nendes küsimustes.

Kokkuvõte

Ehkki üheksateistkümnenda sajandi esimeses pooles oli Hong Kong veel kaluriküla, on tänapäeval tegemist ühe maailma tähtsaima finants- ja kaubanduskeskusega. Tema kiire areng algas Briti Impeeriumi võimu all ja on Hiina Rahvavabariigi koosseisus senimaani jätkunud. Ehkki üleandmise hetkel olid paljud Hong Kongi elanikud ja ka enamik lääneriikide vaatlejatest selle piirkonna perspektiivide suhtes pessimistlikud meelestatud, tuleb vähemalt praeguse seisuga öelda, et enamik kartustest osutusid asjatuteks; majanduslik areng on pärast seda sündmust isegi kiirenenud ja demokraatlikke vabadusi on enam kui neid oli Briti võimu all.

Omad probleemid on sellega seoses mõistagi esinenud – näiteks on keskvalitsus hakanud peale suruma mandariini keelt ja propagandistlikku Hiina ajalooõpetust, samuti on Hong Kong olnud sunnitud piirama mandriosast tulevate sünnitavate emade sissepääsemist erihalduspiirkonda. Samuti on praeguse seisuga ebaselge, mis saab Hong Kongist pärast aastat 2047, samas pole alust arvata, et olukord muutuks drastiliselt halvemaks. Kuna aega sinna on palju, siis võib suure tõenäosusega väita, et selleks hetkeks on Hiina märksa erinev tänasest, tõenäoliselt vabam ja arenenum.

Praeguse olukorra paneb konteksti töö teine osa, milles Hong Kongi võrreldakse Singapuri ja mandri-Hiinaga, kahe teise hiinlastest rahvaenamusega konfutsianistlike väärtustega poliitiliste üksustega. Vaatluse all on nii kultuur kui majandus, samuti lahatakse „Aasia väärtuste“ mõiste üle, üritades leida vastust küsimusele, kas viimaste puhul on tegemist efektiivse poliitilise retoorika instrumendiga või tõsiseltvõetava tõekspidamise süsteemiga, ning vastatakse, et pigem on neist kahest tegemist esimesega.

Ehkki Hong Kong võib tunduda kohalikule lugejale kauge ja võõras, ilmneb Ingleharti ja Welzeli poolt läbiviidava Maailma Väärtusuuringu tulemustest, et konfutsianistlikud ja postkommunistlikud riigid omavad väärtuste osas mitmeid ühisjooni. Seega on mõistlik omada selles maailma osas toimuva kohta vähemalt mingisuguseid teadmisi, ning Hong Kongi kui selle ühe puhtama vormi analüüsimine aitab taolise eesmärgi saavutamisele kindlasti kaasa.

Bibliograafia

- Barr, M. D. (2000). LEE KUAN YEW AND THE 'ASIAN VALUES' DEBATE. *Asian Studies Review*, 24(3), 309-334.
- Basic Law. (12. 7 2012. a.). *Basic Law Full Text*. Kasutamise kuupäev: 18. 05 2013. a., allikas <http://www.basiclaw.gov.hk/en/basiclawtext/index.html>
- Bomhoff, E., & Gu, M. M.-L. (2012). East Asia Remains Different : A Comment on the Index of "Self-Expression Values", by Inglehart and Welzel. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 43(3), 373-383.
- Chan, M. K. (August 2007. a.). Introduction: The Basic Law, Governance and Electoral Politics in China's Hong Kong and Macao since 1997. *Journal of Contemporary China*, 16(52), 337-340.
- Cheng, W., & Lam, P. W. (2012). Western Perceptions of Hong Kong Ten Years On: A Corpus-driven Critical Discourse Study. *Applied Linguistics*, 34(2), 173-190.
- Chia, Y. (2011). The Elusive Goal of Nation Building: Asian/Confucian Values and Citizenship Education in Singapore During The 1980s. *British Journal of Educational Studies*, 59(4), 383-402.
- Ching, S., Hsiao, C., & Wan, S. K. (2012). Impact of CEPA on the labor market of Hong Kong. *China Economic Review*, 23, 975–981.
- Chong, T. T.-L. (April 2007. a.). The Impact of the 1997 Handover on the Efficiency of the Hong Kong Stock Market. *Singapore Economic Review*, 52(1), 27-38.
- Ciocirlan, C., Chung, E., & McLarney, C. (2011). Against all odds: a strategic analysis of the fall of Hong Kong, 1941. *Management Decision*, 49(6), 984-1000.
- Cowperthwaite, J. (1966). OFFICIAL REPORT OF PROCEEDINGS: Meetings of 24th and 25th March 1966. *HONG KONG LEGISLATIVE COUNCIL* (lk 175-241). Hong Kong: Hong Kong Government Printer.
- Economist. (4. May 2013. a.). *The Economist*. Kasutamise kuupäev: 19. 5 2013. a., allikas Chasing the Chinese dream:

<http://www.economist.com/news/briefing/21577063-chinas-new-leader-has-been-quick-consolidate-his-power-what-does-he-now-want-his>

Fitzpatrick, M. (2013). *Baby delivery business boom fading in Hong Kong*. Kasutamise kuupäev: 17. 05 2013. a., allikas CBC News:

<http://www.cbc.ca/news/world/story/2013/03/28/fitzpatrick-hong-kong-mainland-births.html>

Friedman, M. (1998). The Hong Kong Experiment. *Hoover Digest*, 3.

Gittings, D. (2011). What Will Happen To Hong Kong After 2047? *California Western International Law Journal*, 42(1), 37-60.

Hampton, M. (November 2012. a.). Projecting Britishness to Hong Kong: the British Council and Hong Kong House, nineteen-fifties to nineteen-seventies. *Historical Research*, 85(230), 691-709.

Heidmets, M. (2007). Väärtuspilt. *Eesti Inimarengu Aruanne 2006*, 113-115.

Houf, M. (2011). Protect Our Borders: Immigration and Identity in Post-War Hong Kong. *World History Connected*, 8(2).

Inglehart, R., & Welzel, C. (2005). *Modernization, Cultural Change and Democracy*. New York: Cambridge University Press.

Jacob, R. (25. 04 2012. a.). *Hong Kong moves to limit mainland births*. Kasutamise kuupäev: 17. 05 2013. a., allikas Financial Times:

<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/f73f88f8-8ec6-11e1-aa12-00144feab49a.html>

Kan, F. L. (2010). The functions of Hong Kong's Chinese history, from colonialism to decolonization. *Journal of Curriculum Studies*, 42(2), 263-278.

Kan, F. L. (March 2011. a.). The politics of national history in post-colonial Hong Kong. *The Curriculum Journal*, 22(1), 29-42.

King, L. P. (July 2012. a.). The Basis of Hong Kong's Economic Integration with the Mainland and Its Future Development Trends. *Journal of Youth Studies*, 15(2), 3-16.

- Kong, L. (2011). From precarious labor to precarious economy? Planning for precarity in Singapore's creative economy. *City, Culture and Society*, 2(2), 55-64.
- Law, K.-y., & Lee, K.-m. (2006). Citizenship, economy and social exclusion of mainland Chinese immigrants in Hong Kong. *Journal of Contemporary Asia*, 36:2, 217-242.
- Lee, K.-m., & Yue, J. W.-c. (2001). A PROLEGOMENON TO THE STUDY OF THE ROLE OF RHETORIC IN THE GARBAGE-CAN POLICY PROCESS: THE CASE OF HONG KONG'S POSITIVE NON-INTERVENTIONISM. *International Journal of Public Administration*, 24(9), 887-907.
- Liu, Q. (2003). Understanding different cultural patterns or orientations between East and West. *Investigationes Linguisticae*, 9, 21-30.
- Pan, Z., Lee, C.-C., Chan, J. M., & So, C. Y. (1999). One Event, Three Stories : Media Narratives of the Handover of Hong Kong in Cultural China. *International Communication Gazette*, 61(99), 99-112.
- Pan, Z., Lee, C.-C., Chan, J. M., & So, C. Y. (2001). Orchestrating the Family–Nation Chorus: Chinese Media and Nationalism in the Hong Kong Handover. *Mass Communication & Society*, 4(3), 331-347.
- Poon, A. Y. (2004). Language policy of Hong Kong: Its impact on language education and language use in post-handover Hong Kong. *Journal of Taiwan Normal University: Humanities & Social Sciences*, 49(1), 53-74.
- Sen, A. (July 1997. a.). What Lee Kuan Yew and Li Peng don't understand about Asia. Human rights and Asian values. *The New Republic*, 2(3), 33-40.
- Shen, S. (March–April 2012. a.). Future Comparative Competitiveness Under the Same Roof A Survey of Self-Evaluation from Local and Mainland Students in Hong Kong. *Chinese Education and Society*, 45(2), 38–59.
- Shiu-Hing, L., & Wing-Yat, Y. (2001). The Politics of Electoral Reform in Hong Kong. *Commonwealth & Comparative Politics*, 39(2), 98-123.

- Sugimoto, I., & Tan, E. C. (March 2011. a.). GOVERNMENT FISCAL BEHAVIOR AND ECONOMIC GROWTH OF SINGAPORE IN THE TWENTIETH CENTURY. *Singapore Economic Review*, 56(1), 19-40.
- Zapalska, A. M., & Edwards, W. (2001). Chinese Entrepreneurship in a Cultural and Economic Perspective. *Journal of Small Business Management*, 39(3), 286-292.
- Zhang, J. (2012). From Hong Kong's Capitalist Fundamentals to Singapore's Authoritarian Governance: The Policy Mobility of Neo-liberalising Shenzhen, China. *Urban Studies Journal*, 49(13), 2853–2871.
- Zhang, X. (2010). Is the Opium War a Defining Moment in Chinese History? A View from Trade Routes, Interregional Trade, and the Lower Yangzi. *Modern China Studies*, 75-126.
- Tin-yau, J. (2000). *Changes in Hong Kong's History Curriculum: Implications and Complications*. The Hong Kong Institute of Education, Department of Social Sciences.
- Wanglai, G. (2009). Negotiating with China in Power Asymmetry: The Case of Sino-British Negotiations on the Handover of Hong Kong. *International Negotiation*, 14, 475-492.
- Xue, C. Q., Zou, H., Li, B., & Hui, K. C. (2012). The shaping of early Hong Kong: transplantation and adaptation by the British professionals, 1841–1941. *Planning Perspectives*, 27(4), 549-568.
- Yam, B. (July 2011. a.). Cross-border Childbirth Between Mainland China and Hong Kong: Social Pressures and Policy Outcomes. *Journal of Multidisciplinary International Studies*, 8(2), 1-13.
- Yao, X. (2001). Who is a Confucian Today? A Critical Reflection on the Issues Concerning Confucian Identity in Modern Times. *Journal of Contemporary Religion*, 16(3), 313-328.
- Yap, F. (2012). Prisoners of War and Civilian Internees of the Japanese in British Asia: The Similarities and Contrasts of Experience. *Journal of Contemporary History*, 47(2), 317–346.

Ye, B. H., Qiu, H. Z., & Yuen, P. P. (2010). Case Study: Motivations and experiences of Mainland Chinese medical tourists in Hong Kong. *Tourism Management*, 32, 1125-1127.

Andmebaasid:

Freedom House, <http://www.freedomhouse.org/>

The Economist, www.eiu.com/democracyindex2011

Transparency International, www.transparency.org

World Bank databank, <http://databank.worldbank.org/ddp/home.do>

Summary

This thesis concerns Hong Kong: its history from colonial times to being a Special Administrative Region of the People's Republic of China, its non-interventionist economic system, and the predominant Confucian value system. It places special importance to the handover from the United Kingdom to China and tries to predict future developments under in its new era. Hong Kong's relations with China are well documented, not only from the period in which the former is a part of the latter, but also from before. One of the main claims of the work is that while the transfer of sovereignty created some minor problems, in many fields gains were made as well, and there are no reasons to look into the future of Hong Kong with pessimism.

The second part of thesis puts the model of Hong Kong to international perspective, which includes comparisons with the city-state Singapore and mainland China. As all of those three political entities are parts of Confucian East Asia, it is interesting to see how their economic systems and performance differ from each other. Hong Kong's policy of positive non-interventionism, Singapore's hybrid economic system and mainland's socialism with Chinese characteristics are all very original and worthy of studying.

As according to Ronald Inglehart's and Christian Welzel's World Values Survey the Confucian countries have somewhat similar values and beliefs to Post-communist Eastern European states, we have another reason to have knowledge about East Asian economic systems and culture. Their pragmatism and high performance in many fields makes it clear we have a lot to learn from them, and Hong Kong being a great model example of the Confucian culture.

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....
Hannes Rõõs